

מבקר המדינה

חוות דעת

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י)
במירון וההיערכות לליג בעומר

מבקר המדינה

חוות דעת
מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי
(רשב"י) במירון וההיערכות
לליג בעומר

ירושלים, כסלו התשס"ט, דצמבר 2008

מס' קטלוגי 2008-003

ISSN 0793-1948

ניתן לקבל גירסה אלקטרונית של דוח זה באתר האינטרנט של

משרד מבקר המדינה בכתובת:

www.mevaker.gov.il

סדר: אונית שרותי מחשב בע"מ

הדפסה: דפוס כתר בע"מ

חוות דעת

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות ל"ג בעומר

תקציר

מבוא

אתר קבר ר' שמעון בר יוחאי (רשב"י) כולל את קברי רשב"י ובנו אלעזר ומבנה שהוקם מעל הקברים (להלן - מבנה רשב"י). האתר נמצא במושב מירון בגליל העליון, ומבקרים בו למעלה ממיליון וחצי אנשים בשנה. בל"ג בעומר (הילולת רשב"י) מגיעים למקום מאות אלפי מבקרים. חוק השמירה על המקומות הקדושים, התשכ"ז-1967, חל על האתר.

לבקשת הוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת מ-8.4.08, מוגשת בזאת חוות דעת, לפי סעיף 21 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב], בנושא: "מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות ל"ג בעומר" (להלן - חוות הדעת).

ב-2.7.08 החליטה הכנסת להקים ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא "התשתית והתחזוקה של אתר רשב"י במירון", ובה תשעה חברי כנסת, והעניקה לה סמכות כלכל ועדה קבועה בכנסת. בסוף אותו החודש הגישו חברי הכנסת הרב מאיר פרוש ומר דוד אזולאי הצעת חוק ניהול ושימור אתר קבר רבי שמעון בר יוחאי, התשס"ח-2008, שעניינה הקמת מינהלה לניהול האתר ושימורו.

פעולות הביקורת

לשם הכנת חוות הדעת בדק בחודשים אפריל-יולי 2008 משרד מבקר המדינה את התחזוקה והניהול של מבנה רשב"י, את הבנייה המתבצעת בו, את ההיערכות לקראת אירועים רבי משתתפים האמורים להתקיים בו ובכללם אירועי ל"ג בעומר, ונושאים נוספים. הבדיקות נעשו בגופים האלה: המרכז הארצי לפיתוח מקומות

קדושים בישראל¹ (להלן - המרכז), רשם התאגידים, נאמני ההקדשות של העדה הספרדית בעיר הקודש צפת ובמירון (להלן - ההקדש הספרדי), משרד התיירות, איגוד ערים לשירותי כבאות גליל עליון המזרחי והגולן (להלן - שירותי הכבאות), המועצה האזורית מרום הגליל (להלן - המועצה האזורית), מע"ץ - החברה הלאומית לדרכים בישראל בע"מ, המועצה הדתית שבמועצה האזורית מרום הגליל, משרד המשפטים, מגן דוד אדום (להלן - מד"א), רשות העתיקות, החברה הממשלתית לתיירות, חברת אגד אגודה שיתופית לתחבורה בישראל בע"מ, משטרת ישראל, רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים ומשרד הבריאות.

עיקרי הממצאים והמלצות

קיימת מחלוקת ממושכת בין ארבעה גופים פרטיים² באשר לבעלות ולזכויות הניהול על חלקים שונים של מבנה רשב"י ועל שטח של כחמישה דונם לידו (להלן - מתחם רשב"י). המדינה מצדה דורשת להיות שותפה בניהול האתר³. ריבוי המחלוקות והתביעות המשפטיות על הבעלות על מתחם רשב"י ועל ניהולו מונע זה שנים רבות הפעלה יעילה ותקינה של המתחם ומקשה את פיתוחו. רמת התחזוקה של מבנה רשב"י נמוכה ואינה הולמת את קדושת המקום.

המועצה האזורית מרום הגליל אינה ממלאת את תפקידיה על פי חוק בכל הקשור למתחם רשב"י. מדיניותה המוצהרת להימנע מהתערבות בנעשה במתחם גורמת להזנחתו, להיעדר פיקוח ואכיפה על הבנייה הלא חוקית, להיעדר פעולות לתחזוקת המתחם ולפיתוח התשתיות בו ובסביבתו ופוגעת ביכולת להבטיח את שלומם ובריאותם של המבקרים בו.

ליקויים במערך כיבוי האש ודרכי המילוט ששירותי הכבאות מתריעים עליהם מזה שנים, והמהווים סכנה לציבור, לא תוקנו על ידי ההקדשות המנהלים את המבנה. למרות זאת נתנו שירותי הכבאות בכל שנה אישור זמני לקיים את האירוע בל"ג בעומר. בל"ג בעומר התשס"ח לא היה בדרכי הגישה למתחם רשב"י כדי לספק את צורכי כוחות הצלה והביטחון במקרה של אירוע רב נפגעים. כמו כן, היה כשל במערך התחבורה למתחם.

במבנה רשב"י ובסביבתו נעשות פעילויות הנוגדות את הוראות חוק השמירה על המקומות הקדושים, התשכ"ז-1967, ואת הוראות תקנות השמירה על מקומות קדושים, התשמ"א-1981, האוסרות וכולות, פשיטת יד, אכילה ולינה במקומות קדושים.

1 המרכז כפוף למשרד התיירות ומקבל ממנו את התקציב עבור הכנת מתחם קבר רשב"י לאירועי ל"ג בעומר.
2 שני גופים המייצגים את ועד ההקדש הספרדי ושניים שמייצגים את ועד ההקדשות האשכנזי.
3 פס"ד בית המשפט המחוזי בנצרת [בש"א נצרת 2031/05], וערעור על פסק דין זה ראו רע"א 10029/07 היועץ המשפטי ג' הקדש העדה הספרדית בעיה"ק צפת ומירון פסק דין מ- 14.5.08.

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות לל"ג בעומר

לדעת משרד מבקר המדינה, דרך ניהול מתחם רשב"י באמצעות גופים פרטיים, ופיקוח חלקי על ידי גופים ממלכתיים, נכשלה וגרמה לפגיעה במקום ובציבור. מתחם רשב"י אינו ערוך כנדרש לקליטת אלפי האנשים שמגיעים אליו מדי יום ובמיוחד באירועים המוניים שאליהם באים עשרות ומאות אלפי מבקרים. אין מקום לאפשר את המשך המצב הקיים ולהפקיר אתר בעל חשיבות רבה, הן לאומית והן דתית. יש צורך מיידי בשינוי המצב הקיים, בהפסקת ההזנחה והפגיעה בקדושת המקום, במניעת הפגיעה במבנים ההיסטוריים ובהבטחת ביטחונם וחייהם של מאות אלפי המבקרים במקום. יש לפתור את הבעיות באתר אחת ולתמיד כדי לשמור על שלום ציבור המבקרים בו, וכדי לשמר ולפתח את התיירות במקום כנדרש.

עמדת משרד מבקר המדינה היא כי לאור מעמדו וחשיבות של האתר לציבור בישראל, ולנוכח ממצאיה החמורים של חוות דעת זו, נדרשת בחינה מקיפה ומהירה של האפשרות למסור את הניהול והתחזוקה של המתחם ושל השטחים מסביבו לידי גורם מרכזי אחד - מטעם המדינה או גורם אחר בפיקוחה.

מבוא

קבר התנא רבי שמעון בר יוחאי (להלן - רשב"י) שוכן בתחום השיפוט של המועצה האזורית מרום הגליל (להלן - המועצה האזורית), דרומית למושב מירון⁴, ומוקף מיתר עבריו בשמורת הטבע "הר מירון". ליד קבר רשב"י נמצא קבר בנו אלעזר, ומעל שני הקברים ניצב מבנה (להלן - מבנה רשב"י, המבנה), שנבנה במאה ה-18. בעת הביקורת היה ראש המועצה האזורית מר שלמה לוי. מבנה רשב"י הוא אתר קדוש ליהודים, ועולים אליו לרגל כמיליון וחצי מבקרים בשנה. מבחינת מספר המבקרים הוא השני בחשיבותו לאחר הכותל המערבי. מאמינים יהודים רבים נוהגים לפקוד את הקבר כל ימות השנה ובעיקר בראשי חודשים, ז' באדר (יום פטירת משה רבנו) ול"ג בעומר - יום פטירת רשב"י.

בל"ג בעומר - יום ההילולה של רשב"י - פוקדים את מתחם הקבר 250,000 עד 400,000 מבקרים לערך. על גג ה"ציון"⁵ ובאזורים שונים במתחם מדליקים חסידים מחסידויות שונות חמש הדלקות (מדורות).

ניהול מתחם רשב"י ומבנה רשב"י

מבנה רשב"י הופקד בידי נאמני ההקדשות של העדה הספרדית בעיר הקודש צפת ובמירון (להלן - ההקדש הספרדי, ההקדש) אשר ניהלו אותו מאז התקופה העותמאנית ועד שנת 1976. באותה שנה

4 חלקה 12 בגוש 13676 וחלקה 70 בגוש 113688.

5 מצבה שנקבעה מעל מקום קבורתו של צדיק.

נחתם הסכם בין ההקדש הספרדי ובין המשרד לענייני דתות, ולפיו ישכור המשרד לענייני דתות את המבנה מההקדש הספרדי וינהל אותו. ב-1981 פג תוקף ההסכם, והמבנה חזר לניהול ההקדש הספרדי. בתקופת השכירות תפסו ארגונים פרטיים וארגוני חסד חזקה במקום והם מסרבים לפנות את המקום. ההקדש הספרדי פנה לבית הדין כדי לקבל לידי את ניהול מתחם הקבר כולו - מבנה רשב"י ושטח של כחמישה דונם לידו (להלן - מתחם רשב"י, מתחם הקבר). מאז שנת 1998 מתנהלת התדיינות משפטית על קביעת הגורם המוסמך לנהל את מתחם רשב"י.

התדיינות משפטית

ההקדש הספרדי טוען שניהול האתר נמסר לו לפני מאות שנים ונרשם בתקופה העותמאנית. קיימות עדויות אישיות כתובות משנת 1928 של תושבי כפר מירון ומסמך של משרד מס רכוש המנדטורי, ולפיהם הקבר היה בבעלות הקדש היהודים. לפי מסמך אחד נרכש המקום בשנת 1888, ולפי מסמך אחר נמצא הנכס ברשות ההקדש כבר מאות שנים. בתחילת שנות העשרים של המאה ה-20 נרשמה החלקה של מבנה רשב"י (חלקה 12) על ידי השלטון המנדטורי על שם ההקדש הספרדי, והחלקה הצמודה אליו (חלקה 70) נרשמה על שם ועד ההקדשות (האשכנזי).

עוד בראשית שנות החמישים של המאה ה-20 התעוררו בעיות בניהול האתר. בשנת 1956 החליטה משטרת ישראל להגביל את מספר העולים לרגל לאתר בל"ג בעומר תשט"ז (1957) בשל אי-התאמת המקום לקליטתם. בעקבות זאת הוקמה ועדה בין-משרדית בראשות נציג ציבור ובהשתתפות נציגים של משרדי ראש הממשלה, הדתות, המשטרה, הפנים והבריאות, והיא המליצה לשחרר מתפקידם את האפוטרופסים ולמסור את ניהול האתר לידי המדינה, אך הדבר לא יצא לפועל.

בשנת 1998 קבע בית הדין הרבני האזורי בירושלים כי אתר הקבר (חלקה 12) ינוהל במשותף על ידי ההקדש הספרדי וועד ההקדשות (האשכנזי). על פסק דין זה הוגש ערעור, אך הוא נדחה בינואר 2000 על ידי בית הדין הרבני הגדול.

בשנת 1997 הוגשה לבית המשפט המחוזי בנצרת תובענה בשאלת קיומו של הקדש העדה הספרדית וזכויותיו בקבר רשב"י, והמדינה ביקשה כי יינתן סעד זמני שעניינו קביעת הסדר ניהול זמני לאתר קבר רשב"י⁶. ההליכים בתובענה זו נמשכו זמן רב, וכללו מתן פס"ד חלקי, ערעור עליו והחזרת הדיון לבית המשפט המחוזי. בספטמבר 2004 ביקשה המדינה מבית המשפט כי ימנה בעלי תפקידים ציבוריים משירות המדינה לנאמנים בהקדש. בית המשפט החליט⁷ כי סמכות הדיון בענייני ההקדש נתונה לבית הדין הרבני, ולכן דחה את בקשת המדינה. המדינה ערערה, ובמאי 2008 החליט בית המשפט העליון⁸ ליתן סעד זמני שעניינו לקבוע הסדר ביניים לניהול קבר רשב"י והוחלט כי תוקם ועדה חדשה שתמנה חמישה חברים - נציג של כל אחד מארבעת הגופים הפועלים באתר, ונציג המדינה, שיעמוד בראש הוועדה. בעקבות זאת מינו משרד ראש הממשלה

6 ה"פ 531/97 מדינת ישראל - היועץ המשפטי לממשלה נ' הקדש העדה הספרדית בעיה"ק צפת ומירון ואח', תקדין. יצוין כי בקשת המדינה לקבלת צו ביניים לא התקבלה.
7 פס"ד בית המשפט המחוזי בנצרת בש"א נצרת 2031/05 מיום 21.10.07.
8 רע"א 10029/07 היועץ המשפטי לממשלה נ' הקדש העדה הספרדית בעיה"ק צפת ומירון (טרם פורסם).

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירוץ וההיערכות לליג בעומר

ומשרד המשפטים את הממונה על המקומות הקדושים ורב הכותל⁹ (להלן - הממונה), הרב שמואל רבינוביץ, ליו"ר הוועדה. הוועדה התכנסה לראשונה ביולי 2008.

במקביל להליכים המשפטיים על ניהול מתחם רשב"י ועל פי המלצת הממונה על עניינים אזרחיים בפרקליטות המדינה, והמלצת הוועדה המייעצת במינהל מקרקעי ישראל, פנה ביולי 2006 משרד התיירות למשרד האוצר בבקשה להפקיע את מתחם הקבר מידי ההקדש הספרדי ולנהל אותו באמצעות גורם ממשלתי. בתשובת משרד התיירות למשרד מבקר המדינה מאוקטובר 2008 נאמר, שהמשרד ממשיך "בתהליך שהחל והוא בחינת האפשרות להפקיע את סמכויות הניהול או את המתחם כולו מידי הגורמים הפרטיים המנהלים אותו. לאחר מכן ימונה גורם אחד מטעם המדינה שירכז בידיה את הסמכויות הנדרשות וינהל את האתר והאזורים שמסביבו, ויתאם בין כל הגורמים הפועלים בו".

בנייה לא חוקית במתחם רשב"י

במהלך 200 השנים האחרונות נבנו מחדש חלקים ממבנה רשב"י. העיקרון האדריכלי הבסיסי של המבנה הוא "מקדש" - חצר מרכזית הכוללת חללי שירות, המוליכה למבנה מרכזי ובו ציוני הקברים. כיום נמצא במרכז המבנה המקורי ציון קברו של ר' אלעזר ובצדו ציון קברו של רשב"י.

מאז קום המדינה נוספו למבנה תוספות בנייה והוכנסו בו שינויים רבים. למשל: בשנת 1950 נפרץ פתח בקיר המזרחי המקשר בין החצר הפנימית לאולם הדרומי המשמש בית מדרש; בשנת 1951 נוסף בצד המערבי מבנה המשמש ל"הכנסת אורחים"¹⁰; בשנת 1980 נוספה למבנה "הכנסת האורחים" סככה, הנתמכת בקורות ברזל שהוצמדו לקיר הצפוני של המבנה המרכזי, והן מכסות את חלקם העליון של החלונות ופוגעות בחזות העתיקה והמיוחדת של החזית הצפונית של המבנה; בשנת 1987 נבנה מבנה מודרני המשמש בית מדרש ו"הכנסת אורחים"¹¹; בשנת 1994 נבנה על גג המבנה בית מדרש חדש.

במשך השנים הוכנסו במבנה שינויים נוספים רבים בלי שניתנה הדעת על התכנון האדריכלי שלו, ובכך פגעו בצביונו המיוחד של המקום. למשל: גרם מדרגות ברזל העולה מהחצר לקומה העליונה; מכולה בחצר החיצונית המשמשת את שירותי ההצלה; מחסן מאולתר על גג בית המדרש הישן; מעקה ברזל מעל הכיפה שעל המבנה המרכזי; מזגנים ומפוחים להחדרת אוויר למבנה; כבלי חשמל, צינורות מים וניקוז התלויים על הקיר החיצוני של המבנה ופוגעים במראהו החיצוני; פתחים שנסגרו.

בפברואר 2008 החלו גורמים פרטיים¹², ללא כל תיאום עם גורם מוסמך כלשהו, בבניית תוספת חיצונית מצדו המזרחי של המבנה, בצמוד למרפסת הכוהנים (ראו תצלום 1). התוספת כוללת משטח עשוי לוחות מתכת, בנוי על כלונסאות ברזל ומוקף קירות העשויים לוחות פח מבודדים. למבנה הוצמדה סככה שלצורך הצבתה נחפרו בורות. מנהל ההקדש הספרדי, הרב שלמה שלוש, פנה אל המועצה האזורית בבקשה להורות על הפסקת העבודה במקום. הוועדה המקומית לתכנון

- 9 הממונה על המקומות הקדושים ורב הכותל כפוף מקצועית לרבנים הראשים לישראל ומינהלית למשרד ראש הממשלה.
- 10 חלוקת מזון בחינם לכל דורש בידי ארגונים שפעילותם ממומנת מתרומות.
- 11 קיימת מחלוקת בין ההקדש הספרדי, שבנה את המבנה ובין המועצה האזורית מרום הגליל אם למבנה ניתנו אישורי הבנייה כנדרש. שני הגופים לא סיפקו למשרד מבקר המדינה מסמכים המבססים את טענותיהם.
- 12 לרבות גוף פרטי הנוהג להתרים כספים בחוץ לארץ ולשפץ קברים בצפון הארץ.

ולבנייה - מרום הגליל (להלן - הוועדה המקומית) הוציאה צו מינהלי להפסקת החפירה, אולם הגורמים הפועלים במקום הגיעו לפשרה, והבנייה הושלמה לפני ל"ג בעומר תשס"ח בלי שאושרה בוועדה המקומית. מחשש לפגיעה בממצאים ארכיאולוגיים הטמונים מתחת לפני הקרקע, נדרש לפי חוק העתיקות, התשל"ח-1978 (להלן - חוק העתיקות), תיאום עם רשות העתיקות לפני כל חפירה במקום. לדברי הנציג של מי שזם את בניית התוספת וגייס את המימון להקמתה, היא באה לתת מענה זמני למצוקה הקיימת במקום, ולאפשר יציאה המונית מהמבנה במצב חירום. למרות שדובר על פתרון זמני, כשבועיים לאחר ל"ג בעומר תשס"ח נעקרו המרצפות במרפסת הכוהנים, ובמקומן יצקו בטון בגובה התוספת, ועליו הודבקו יריעות פלסטיק (PVC).

תצלום 1 - תוספת למרפסת הכוהנים שנבנתה ללא היתר

מבדיקה שערך משרד מבקר המדינה עולה שכל תוספות הבנייה והשינויים במתחם הקבר ובחלקה הסמוכה לו נעשו בלי אישור של הוועדה המקומית והוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה (להלן - הוועדה המחוזית). עוד עולה שהמועצה האזורית נמנעה מלערוך פיקוח במקום ולהוציא צווי הריסה לתוספות בנייה שנבנו ללא אישור הוועדה המחוזית (למעט מקרה אחד שבו נדרשו לכך על ידי ההקדש הספרדי).

במחלקת ההנדסה של המועצה האזורית לא נמצאו תיקים המרכזים את הטיפול שנעשה לפני שנת 2006 בבנייה הלא חוקית במתחם הקבר. לדברי מנהל היחידה כנראה שהתיק של קבר רשב"י נעלם בעת שהמועצה האזורית עברה למשכנה הנוכחי ב-2006.

אין בידי המועצה האזורית מידע מפורט על מצב הקונסטרוקציה, היציבות מפני רעידות אדמה והעמידה בעומסים של המבנה המקורי והתוספות שלו. לדברי מנהל ההקדש הספרדי נעשתה בדיקת עומסים של המבנה לפני כ-20 שנה, ומאז הבדיקות ההנדסיות של המבנה הן ויזואליות. בפגישה עם ראש המועצה האזורית, במאי 2008, נאמר למשרד מבקר המדינה כי המועצה האזורית נמנעת מלפעול במתחם הקבר, משום שאין לה כוח אדם ותקציב לשם כך. בתשובת ראש

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות ל"ג בעומר

המועצה האזורית מנובמבר 2008 הוא הוסיף ש"היה מן הראוי כי הפיקוח המחוזי היה נותן את דעתו ליכולת הפיקוח והאכיפה במקום".

משרד מבקר המדינה מעיר למועצה האזורית, לוועדות לתכנון ובנייה, ולגורמי האכיפה כי הואיל ובאתר מבקרים כמיליון וחצי איש מדי שנה, ובשים לב למאות האלפים השוהים בו בו-זמנית בל"ג בעומר, היעדר פיקוח ומידע על יציבות המבנים עלול לגרום לסיכוני בטיחות עד כדי סיכון חיייהם.

על פי חוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968 (הלן - חוק רישוי עסקים), עסק של עינוג ציבורי טעון רישוי. מחלקת רישוי עסקים במועצה האזורית (להלן - המחלקה) דורשת מכל יזם המבקש לבנות מבנה זמני (כגון: אוהלים, מכולות וטריבונוט) או להכשיר שטח לבניית חניון (לאוטובוסים), לפנות למחלקה על מנת להוכיח שהוא עומד בתנאים לקבלת רישיון עסק. הביקורת העלתה שעובדי המחלקה במועצה האזורית לא הופיעו לעבודה בערב ל"ג בעומר התשס"ח לאחר שהמועצה האזורית אישרה להם לנצל יום בחירה¹³. מכיוון שהשלמת הבנייה של מרבית המתקנים והחניונים הזמניים נעשית מדי שנה בסמוך לל"ג בעומר, יזמים שעמדו בתנאים לקבלת רישיון עסק בערב ל"ג בעומר לא יכלו לקבל את הרישיון. עוד העלתה הביקורת שהמחלקה לא הנפיקה רישיונות עסק גם ליזמים שפנו אליה לפני ערב ל"ג בעומר, אלא הפנתה אותם למשטרה כדי שזו תוודא כי היזמים עומדים בתנאי הבטיחות הנדרשים. ברשות המחלקה לא נמצאו מסמכים המוכיחים שמבקשי הרישיונות אכן עמדו בתנאים לקבלתם. בקשות חוזרות ונשנות של משרד מבקר המדינה מהמחלקה להציג את המסמכים לא נענו.

לדעת משרד מבקר המדינה, על מחלקת הרישוי במועצה האזורית היה לרכז את כל הטיפול בקבלת רישיונות עסק בידיה, שכן המועצה האזורית היא האחראית למתן רישיונות עסק בתחום שיפוטה, ולוודא שמבקשי הרישיון עמדו בתנאים לקבלתם. על המועצה האזורית להיערך כדי שעובדיה, הנותנים שירות לקיום אירועי ל"ג בעומר, יהיו זמינים לציבור.

שימור המבנה

כאמור, במבנה הוכנסו שינויים ותוספות ללא היתר של הוועדה המקומית וללא התחשבות במועד הקמתו, בצביונו הייחודי, ובחשיבותו ההיסטורית. כמו כן לא נקבע גורם שיפקח על שמירת צביונו המיוחד של המבנה¹⁴. המבנה בכללו נראה מוזנח, וגורמים שונים עושים בו כבתוך שלהם.

בחוק העתיקות, ובחוק רשות העתיקות, התשמ"ט-1989, מוגדרת עתיקה כדלקמן: נכס שנעשה בידי אדם לפני שנת 1700, ונכס שנעשה בידי אדם החל בשנת 1700 והוא בעל ערך היסטורי, ושר החינוך הכריז שהוא עתיקה¹⁵. סמכות דומה הייתה לשר על פי פקודת העתיקות שקדמה לחוק. על פי סעיף 29 לחוק העתיקות, אסור לעשות פעולות שונות באתר עתיקות, ובהן בנייה, סלילה

13 המועצה מאפשרת לעובדיה לבחור מרשימה של מועדים שני ימים בשנה שבהם מותר להיעדר מהעבודה באישור המעסיק.

14 התוספת הרביעית לחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965, מסדירה את נושא שימור מבנים ואתרים, הגשת בקשות למוסדות התכנון והבניה לטפל באתר ראוי לשימור ומימון פעולות שימור נחוצות.

15 החל במאי 2006 הסמכות להכריז על אתר כעתיקה הועברה לשר המדע, התרבות והספורט.

והקמת מתקנים. המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל¹⁶ (להלן - המועצה לשימור) קיבלה על עצמה לטפל במבני מורשת שנבנו משנת 1700.

בשנת 1964 הכריזה רשות העתיקות כי קבר רשב"י (חלקה 12) והחלקה הסמוכה אליו (חלקה 70) הוא אתר עתיקות. ביולי 1995 שבה הרשות והכריזה כי שתי החלקות הן אתר עתיקות¹⁷. ההכרזה מתייחסת רק לעתיקות שמתחת לפני הקרקע ולא למבנה עצמו. המבנה כשלעצמו - להבדיל מן הקרקע - לא הוכרו אפוא כעתיקה.

הביקורת העלתה, ששום גורם אינו מטפל בשימור מבנה רשב"י: רשות העתיקות אינה מטפלת בכך שכן שרי החינוך והמדע, התרבות והספורט לא פעלו להכריז על המבנה - כמבנה הנפרד מן הקרקע - כבעל ערך היסטורי הראוי לשימור; המועצה לשימור לא טיפלה במבנה אף שהדבר נמצא, לכאורה, בתחום אחריותה; ההקדש הספרדי הטוען לבעלות על המתחם לא פעל לשימורו; והמועצה האזורית לא פעלה לשימור המבנה אף על פי שהוא נמצא בתחום שיפוטה.

בתשובתה למשרד מבקר המדינה מנובמבר 2008 מסרה המועצה לשימור¹⁸ כי: "נדהמנו מההזנחה הקיימת באתר ובמיוחד מהזוהמה שסביבו". המועצה לשימור הוסיפה כי היא "פועלת במסגרת השפעה על הרשויות ולא במסגרת חוק מוגדר... אתר הרשב"י הינו אתר לאומי שחייבים להכניס אותו למסגרת האתרים ראשוני הדרגה לטיפול ולשמירה". בתשובתו למבקר המדינה מאוקטובר 2008 הסביר ההקדש הספרדי שהכנסותיו מניהול מבנה רשב"י מספיקות רק לתחזוקה שוטפת, ואין ביכולתו לממן שיפוצים נרחבים הנדרשים במבנה. בתשובתו מנובמבר 2008 הסביר ראש המועצה האזורית שלמועצה אין המשאבים הכספיים הנדרשים לביצוע שיפוץ רחב במתחם.

לדעת משרד מבקר המדינה, על שר המדע, התרבות והספורט לבחון באופן יסודי את נושא שימורו של קבר הרשב"י, ובכלל זה שומה עליו לשקול לנצל את סמכותו לפי חוק העתיקות ולהכריז על מבנה רשב"י כעתיקה כדי לחייב את רשות העתיקות לפקח עליו.

בתשובתו למשרד מבקר המדינה מאוקטובר 2008, הודיע שר המדע, התרבות והספורט, מר גאלב מג'אדלה כי "עם פרסום הדו"ח הסופי אפעל עפ"י... המלצתכם ואכריז על מבנה רשב"י כעתיקה, זאת תוך שימוש בסמכותי על פי חוק העתיקות, התשל"ח-1978".

הפרות החוק לשמירה על מקומות קדושים וחוק רישוי עסקים

חוק השמירה על מקומות קדושים, התשכ"ז-1967 (להלן - חוק המקומות הקדושים), ותקנות השמירה על מקומות קדושים, התשמ"א-1981 (להלן - התקנות), חלים על קבר רשב"י. בתקנות מפורטים המעשים האסורים ובהם, בין היתר, הצבת קיוסקים או דוכנים, עיסוק ברוכלות או בכל עסק אחר; פשיטת יד ואיסוף תרומות, למעט הצבת קופסאות או קופות צדקה במקומות שהועיד

16 המועצה לשימור אתרים היא עמותה ציבורית שהוקמה ביזמת הכנסת לשימור אתרי מורשת בישראל ומקבלת תמיכה ממשרד המדע, התרבות והספורט.

17 ילקוט פרסומים 4318, ט"ז בתמוז התשנ"ה, 13.7.95.

18 מר יוסף פלדמן הוא מנכ"ל המועצה לשימור אתרים.

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות ל"ג בעומר

לכך הממונה על המקומות הקדושים ולמטרות שקבע; אכילה, שתייה או עריכת חגיגה מחוץ למקומות שהועיד לכך הממונה; לינה מחוץ למקומות שהועיד לכך הממונה. הממונה רשאי, על דעת הרבנים הראשיים לישראל ושר הדתות, ליתן הוראות להבטחת קיומם של האיסורים האלה.

נמצא כי קיימת אי-בהירות באשר לגבולות השטח שעליו חל חוק המקומות הקדושים במתחם רשב"י ובשטחים מסביבו. לדעת משרד מבקר המדינה, על הממונה, על משרד המשפטים ועל המשרד לשירותי דת¹⁹ לקבוע מהו תחום אחריותו של הממונה לאכוף את חוק המקומות הקדושים, והיכן חלה האחריות של המועצה האזורית לפי חוק רישוי עסקים.

1. פ ש י ט ת י ד : במתחם הקבר פועלים קבוצנים רבים המטרידים את המתפללים. בחלק של מבנה רשב"י המיועד להדלקת נרות גובים שני גבאי צדקה של עמותת ישיבת התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי זיע"א²⁰ תשלום תמורת ברכה. אין במתחם הקבר מי שימנע מהקבוצנים לפעול במקום, ולא נמצאו שם שלטים המורים על האיסור לפשוט יד או לאסוף תרומות במקום. בתשובת ההקדש הספרדי למשרד מבקר המדינה מאוקטובר 2008 נאמר כי האיסורים של חוק המקומות הקדושים ותקנותיו אינם חלים על מבנה הישיבה. מתפללים יכולים להדליק נרות במקום המיועד לכך בלי לשלם לגבאים. משרד מבקר המדינה מעיר כי עמדת ההקדש הספרדי אינה עולה בקנה אחד עם העובדה שמבנה הישיבה הוא חלק בלתי נפרד ממתחם קבר רשב"י.

2. אכילה, שתייה ולינה: בקומה השנייה של המבנה בנויים חדרים המשמשים ללינה, ועל גג המבנה הוצבו אוהלים ובהם לנים מבקרים. במבנה פועלים שני ארגונים של "הכנסת אורחים" המחלקים מזון ושתייה לכל המעוניין. נמצא שמבקרים נכנסים למתחם הקבר עם מזון שהביאו עמם או שקיבלו מ"הכנסות האורחים". באולמות בתוך המבנה, בסמוך לצינונים, נראו מבקרים סועדים את לבם. מבקרים גם נשארים ללון במקום ואינם מפונים ממנו, אלא כשמנקים את המקום ניקוי יסודי.

3. רוכלות: לפי חוק רישוי עסקים, עסק של רוכלות טעון רישוי, ולרשות המקומית סמכות לקבוע הוראות בדבר סוגי הרוכלות האסורים והמקום שבו הם אסורים. על פי חוק עזר למרום הגליל (רוכלים), התשכ"ב-1962, המועצה האזורית רשאית להטיל קנסות מינהליים על רוכלים הפועלים ללא רישיון עסק. סכום הקנס שניתן להטיל על פי החוק הוא כיום 500 ש"ח. המועצה האזורית גם רשאית לתפוס את מרכולת הרוכל ולהגיש נגדו כתב אישום.

בסמוך לכניסה המערבית של מבנה רשב"י נראה במספר הזדמנויות רוכל המציע את מרכולתו על גבי שולחנות מתקפלים (ראו תצלום 2). בסמוך מאוד לכניסה הראשית שמצפון לחצר המבנה פועל זה שנים רבות בית עסק המשמש מזנון וחנות, בלא שקיבל מהמועצה האזורית רישיון לניהול עסק. מעבר לכביש פועלים דוכנים ניידים לממכר תשישי קדושה ותבלינים הפועלים ללא רישיון לניהול עסק, והם מפריעים לתנועת האוטובוסים במקום.

19 על פי חוק המקומות הקדושים, הממונה כפוף לשר האחראי לענייני דת.
20 העמותה קשורה להקדש הספרדי המנהל את המתחם.

תצלום 2 - רוכלות ליד הכניסה האחורית למבנה רשב"י

התברר שפקחי המועצה האזורית, המגיעים למקום מפעם לפעם, אינם מטילים קנסות מינהליים העשויים להרתיע את הרוכלים. המועצה האזורית אינה מפנה את הרוכלים, הפועלים במקום ללא רישיון לניהול עסק, ובשנים האחרונות היא נהגה לבקש מהמשטרה סיוע כדי להרחיק את הרוכלים מהמקום בימי ל"ג בעומר. לדברי היועץ המשפטי של המועצה אזורית, המועצה אינה מגישה תביעות משפטיות נגד הרוכלים.

לדברי מנהלת מחלקת רישוי עסקים במועצה האזורית, בכל שנה נוהגים פקחיה לפנות את הרוכלים הפועלים במתחם רשב"י וסמוך אליו, ימים מספר לפני ל"ג בעומר, ומאפשרים להם לחזור למקומם לאחר שהאירוע מסתיים. זאת אף על פי שאין לרוכלים רישיון מטעם המועצה האזורית לניהול עסק. בל"ג בעומר התשס"ח העסיק המרכז הארצי לפיתוח המקומות הקדושים²¹ (להלן - המרכז) 30 מאבטחים, משעות הצהריים של ערב ל"ג בעומר ועד סיום ההילולה, על מנת שיפעלו למניעת רוכלות. מחוז הצפון במשטרה הקצה אף הוא שוטרים למטרה זו.

משרד מבקר המדינה מעיר כי חובתה של המועצה האזורית לאכוף את הדין, ובכלל זה את האיסור על רוכלות במשך כל השנה. אי-אכיפת האיסור על רוכלות פוגע בציבור המתפללים והמבקרים באתר, ואינו עולה בקנה אחד עם אופיו ועם קדושתו של האתר.

21 המרכז הארצי לפיתוח מקומות הקדושים הוא עמותה ממשלתית שהוקמה על פי החלטת הממשלה, נמצאת בשליטה של הממשלה ובפיקוח רשות החברות הממשלתיות. המרכז כפוף למשרד התיירות, המממן את פעולותיו ומקציב לו את התקציב עבור הכנת מתחם קבר רשב"י לאירועי ל"ג בעומר. בעת הביקורת היה מנכ"ל המרכז הרב יוסף שווינגר.

בנוסף לאי-אכיפת האיסור על רוכלות במהלך השנה על ידי המועצה האזורית, העלתה הביקורת כי בשעות הצהריים בערב ל"ג בעומר התשס"ח התקבצו עשרות רבות של רוכלים בדרך העולה למתחם רשב"י מכביש הגישה ליישוב מירון (כביש 866), והציגו את מרכולתם בכל חצר ופינה, בלי שפקחי המועצה האזורית, מאבטחים או שוטרים הורו להם להפסיק לעסוק ברוכלות או ניסו לפנותם מהמקום. עוד העלתה הביקורת שמנהלת המחלקה לרישוי עסקים וארבעת פקחי המועצה האזורית, שהיו אמורים לפקח על הנעשה בדרך המוליכה אל הקבר מערב ל"ג בעומר ועד סיומו, לא הגיעו לאזור. העובדים יצאו לחופשה (יום בחירה) ביום שעבודתם הייתה נחוצה ביותר.

לדעת משרד מבקר המדינה, אי-הסדר סביב הרוכלים הרבים, המציעים למכירה מכל הבא ליד, הופך למטרד למבקרים הבאים למקום כדי לשאת תפילה על קברי רשב"י ובנו, וגורם לזילות המקום הקדוש. הרוכלים הפועלים סמוך לכניסה למתחם הקבר במשך כל השנה מפריעים לתנועה באתר ומסכנים את שלומם של הולכי הרגל.

משרד מבקר המדינה העלה שהממונה אינו אוכף את הוראות החוק והתקנות באשר למניעת רוכלות, פשיטת יד, אכילה, שתייה ולינה במתחם רשב"י. לדברי הממונה, הוא פנה אל מנהל ההקדש הספרדי וביקש ממנו למנוע במבנה רשב"י פעילות האסורה על פי התקנות, אך זה השיב לו שהמבנה עצמו אינו באחריותו של הממונה, אלא הציונים בלבד. מאז לא נעשה דבר כדי להגדיר בתקנות את השטח אשר עליו הן חלות, והממונה לא דרש מההקדש הספרדי לאכוף אותן.

מימון תחזוקת האתר

לדברי מנהל ההקדש הספרדי, ההקדש מממן את תחזוקת מבנה רשב"י מתרומות המתקבלות ב-18 קופות הצדקה המותקנות במקומות שונים במבנה. הכסף בקופות נאסף על ידי שני גבאים של ההקדש ונספר על ידי חמישה מעובדיו. בסמוך למבנה רשב"י נבנתה ישיבה המנוהלת בידי עמותה הקשורה להקדש הספרדי. בחדר הכניסה לישיבה, המיועד להדלקת נרות, גובים גבאים מטעם העמותה כספים עבור הישיבה ונותנים ברכה לתורם.

ההקדש הספרדי פועל כהקדש דתי, והוא מחויב על פי חוק הנאמנות, התשל"ט - 1979, לנהל ספרי חשבונות ולדווח לרשם התאגידיים (בעבר רשם ההקדשות ורשם העמותות). רשם התאגידיים אמור לבדוק את הדוחות של ההקדשות כדי לאשר שכספי ההקדשות משמשים למטרותיהם. הביקורת העלתה כי בשנים 2003-2007 לא קיבל ולא דרש רשם התאגידיים דוחות כספיים מההקדש הספרדי. יש לציין שההקדש הספרדי משלם את ההוצאות השוטפות של ניהול האתר, ואילו את חשבונות המים והחשמל של מתחם הקבר משלמת המדינה באמצעות המרכז. בשנת 2007 הסתכמו הוצאות המדינה בכ-120,000 ש"ח. בתשובת ההקדש הספרדי נאמר כי "להקדש מאזנים מסודרים. בגלל בעיית סמכות שיפוט (בית דין רבני או בית משפט) לא הוגשו הדוחות לרשם ההקדשות". בתשובת רשם התאגידיים למבקר המדינה מאוקטובר 2008 נאמר כי "מדובר בהקדשות שאינם רשומים אצל רשם ההקדשות, וקיימות מחלוקות לגבי מעמדן (ככל הנראה חלקם רשומים כהקדשות דתיים בבתי הדין הרבני). לפיכך, אין באפשרות רשם ההקדשות לדרוש דיווחים באשר להקדשות אלו".

יוצא אפוא שבשנים האחרונות לא היה פיקוח של גוף ממשלתי על פעולות ההקדש ועל השימוש בכספים המגיעים, כאמור, כתרומות מן הציבור הרחב. המדינה השתתפה בהוצאות המתחם בלי שהיה בידיה מידע על סך ההכנסות שהגיעו לידי ההקדש מקופות הצדקה, ואם היה בהן די לממן את הפעלת האתר כולל הוצאות מים וחשמל ששילם המרכז.

הפיתוח הסביבתי של האזור ובטיחות המבקרים

1. פיתוח תשתיות: בפברואר 1999 החליטה הממשלה²² לאשר תכנית שגיבש הצוות הבין-משרדי בעניין פיתוח התשתיות הבסיסיות בקבר רשב"י. מטרת התכנית הייתה לתת מענה הולם ל-30 ימי העומס הקריטיים²³ ולהנהיג סידורים מיוחדים בל"ג בעומר. התכנית עסקה בנושאים כגון אלה: הסדרה של תנועת כלי רכב, גישה וחנייה, הסדרת תנועת הולכי רגל, מסחר, שירותים, חניונים ומשחטה. התכנית הייתה אמורה להתממש באמצעות משרד התיירות - החברה הממשלתית לתיירות (להלן - החמ"ת) בשנים 2000-2001. לביצוע התכנית הוקמה מינהלת פיתוח והוקצו לכך כ-21 מיליון ש"ח מתקציבי שישה משרדי ממשלה. כמו כן החליטה הממשלה להקים מינהלה לאתר "כדי לתפעל את האתר בשוטף לאחר השלמת ביצוע הפרויקט". יו"ר מינהלת הפיתוח ומינהלת האתר היה נציג החמ"ת. עוד החליטה הממשלה שהמשרד לענייני דתות ינסה לשכנע את ההקדשות האשכנזי והספרדי להקצות תקציב או לגייס תרומות לפיתוח הקבר עצמו במקביל לפיתוח התשתיות בסביבתו.

בשנים 2000-2002 בוצעו במקום עבודות פיתוח בסכום כולל של כ-12 מיליון ש"ח, והן כללו סלילת כביש גישה לאתר, פיתוח תשתיות מים וביוב, הקמת חניון תחתון וגינון. לדברי החמ"ת, פעולות הפיתוח הופסקו בין היתר מפני שלא הוקמה מינהלה לתפעול האתר. עוד נמצא שעקב המחלוקות בין ההקדשות הספרדי והאשכנזי, לא עלה בידי המשרד לענייני דתות לפעול אצלם על מנת שיגייסו תרומות לפיתוח מבנה רשב"י.

2. תחזוקה: נמצא כי הדרך המוליכה למתחם הקבר אינה מתוחזקת כראוי, היא מלוכלכת, וסימני הזנחה ניכרים בה בכל מקום (ראו תצלום 3). לדעת משרד מבקר המדינה, אין דרך הגישה הולמת מקום קדוש שמגיעים אליו אלפי אנשים בכל יום.

22 החלטה 4854 מ-14.2.99.

23 30 ימים אלו כוללים ראשי חדשים, חול המועד סוכות וחול המועד פסח והילולות של צדיקים במהלך השנה.

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות לל"ג בעומר

תצלום 3 - מצב התשתיות בסמוך למתחם רשב"י

3. אבטחה: היות שבמהלך השנה נמצאים במבנה רשב"י מאות מבקרים בו-זמנית, עלול המקום לשמש מטרה לפעולות איבה. נמצא כי בכניסות למבנה אין מוצבים אנשי אבטחה שתפקידם לבדוק את המבקרים על מנת למנוע ניסיונות לפגוע בציבור.

ההיערכות להילולות ל"ג בעומר ולאירועים גדולים אחרים במתחם

בכל שנה בל"ג בעומר (י"ח באייר - יום ההילולה של רשב"י) פוקדים את מתחם רשב"י בין 250,000 ל-400,000 אנשים. חלק קטן מהם מגיע ימים מספר לפני ל"ג בעומר, והרוב מגיע בשעות אחר הצהריים של ערב ל"ג בעומר ובמהלך ל"ג בעומר. מספר המבקרים מוערך על פי מספר האוטובוסים היוצאים למירון ממוקדי ההסעה המיוחדים, ועל פי מספר ההסעות (שאטלים) מהחניונים שהוכשרו באזור (עין זיתים, פרוד וספסופה) לכלי הרכב הפרטיים. בערב ל"ג בעומר מגיעים מאמינים רבים להשתתף בהדלקות שמארגנות החסידויות השונות בחלקים שונים של מתחם רשב"י.

ניהול האירוע

משנת 1998 משמש המרכז הארצי לפיתוח המקומות הקדושים גוף מארגן ומתאם בין כל הגורמים הפועלים באזור בל"ג בעומר ובהכנות לקראתו. כתשעה חודשים לפני ל"ג בעומר מתקיימות לשם

כך ישיבות תיאום בראשות מנהל מחוז הצפון במרכז ובהשתתפות נציגי הגורמים המעורבים בארגון האירוע: מחוז הצפון במשטרה, המועצה האזורית, ההקדש הספרדי, מגן דוד אדום (להלן - מד"א), שירותי כיבוי אש, חסידויות שונות המארגנות הדלקות וארגוני הכנסת אורחים. בישיבות דנים בהכנות ל"ג בעומר, ובהן: מערך התנועה באזור, הסעות, אבטחה, בטיחות, הקמת תשתיות ומגרשי חנייה.

מדי שנה ב"ג בעומר מקצה המשטרה אלפי שוטרים להבטחת שלומם של המבקרים ולפיקוח על הסדרי התנועה. לטענת המשטרה, היא מבצעת פעולות אלו רק מכיוון שאין גורם אחר הדואג לביצוען. לדבריה, באירועים גדולים אחרים (מופעים, ירידים, פסטיבלים ועוד) קיים אמרגן הדואג לכל הסידורים הדרושים לקיום האירוע, והוא הכתובת לכל פנייה של גורם ממלכתי. לדברי המרכז, הוא המתאם את פעולות הגורמים הפועלים ב"ג בעומר באזור מתחם רשב"י, אולם אין באפשרותו או בסמכותו לשלוט בסידורי התנועה בכבישים המובילים אל הקבר ממקומות מרוחקים ברחבי הארץ.

צווי הפסקה מינהליים

המועצה האזורית אחראית לנעשה במתחם רשב"י, הנמצא בתחום שיפוטה. צו רישוי עסקים (עסקים טעוני רישוי), בתשנ"ה-1995, קובע כי מקום שבו נערכים אירועי תרבות תחת כיפת השמים טעון רישיון עסק. המועצה האזורית הוציאה סמוך למועד האירוע צו הפסקה מינהלי לגורמים הפועלים במתחם משום שאירוע ל"ג בעומר מתנהל ללא רישיון. הצו אמור למנוע הגעה של מבקרים למקום, אשר על פי חוות דעת של גורמי ההצלה אינו מתאים להכיל את כמות האנשים הצפויה להגיע אליו. הצו ניתן למרות הידיעה שיש קושי רב לאכוף אותו, היות שצפוי שהמבקרים יבואו למתחם רשב"י גם אם תיאסר אליו הכניסה.

בו' באדר התשס"ח, יום ההילולה של משה רבנו, שמגיעים בו עשרות אלפי מבקרים למתחם רשב"י, הוציאה המועצה האזורית צו הפסקה מינהלי סמוך למועד האירוע לגורמים הפועלים במתחם בלי שהדבר פורסם ברבים. כתוצאה מכך באו מבקרים רבים למבואות מושב מירון, ונמנעה מהם העלייה למתחם רשב"י. אולם לאחר שקהל גדול של מבקרים המתין שם זמן רב, הוסר הצו עוד באותו היום, והכניסה למתחם הותרה.

משרד מבקר המדינה מעיר כי על המועצה האזורית ועל יתר הגורמים האחראים לפעילות במתחם רשב"י לדאוג שהמתחם והאזור כולו יהיו ערוכים מבעוד מועד לקיומם של אירועים שבהם משתתפים מבקרים רבים. יש לאפשר לציבור המאמינים החפצים בכך להגיע למקום כדי להשתטח על קברו של רשב"י, ולדאוג לתנאי תברואה, בטיחות, ביטחון ותחבורה נאותים.

תחבורה לקבר רשב"י וממנו ב"ג בעומר

הצלחת אירוע ל"ג בעומר תלויה במידה רבה בתפקוד מוצלח של שירותי ההסעה מאזורים שונים בארץ להר מירון ובחזרה. לשם כך שוכר המרכז את שירותיו של מהנדס תנועה כדי להכין תכנית להסדרת תנועת כלי הרכב באזור ולפיקוח עליה. כמו כן שוכר המרכז בכל שנה שטחים חקלאיים באזור מירון ומכשיר אותם לשמש מסופים לחברות האוטובוסים ומגרשי חנייה. לאחר דיונים עם

גורמי תחבורה ציבורית, משרד התחבורה, משרד התיירות ועוד, מאשרת המשטרה את תכנית התנועה, והיא אחראית להפעלת מערך התנועה שנקבע בדיונים.

במהלך ל"ג בעומר התשס"ח (2008) התגלה כשל במערך התנועה באזור מתחם רשב"י, וכתוצאה מכך נוצרו עיכובים של שעות מספר בהגעת המבקרים למתחם וביציאה ממנו. בסוף מאי 2008, לאחר ל"ג בעומר, הגיש מהנדס התנועה שנשכר על ידי המרכז סיכום ראשוני של ההיערכות לל"ג בעומר. ביוני אותה שנה קיימה המשטרה דיון והפקת לקחים מאירוע ל"ג בעומר, ובו דנו גם במערך התנועה. באותו חודש דנה ועדת הכלכלה של הכנסת בכשל התנועה, וחברת אגד אגודה שיתופית לתחבורה בישראל בע"מ (להלן - חברת אגד) הזמינה מגורם חיצוני תחקיר על הסיבות להתרחשותו. ממצאי התחקיר הוגשו לחברת אגד ביולי 2008. מדוחות התחקיר ניתן ללמוד שלכשל היו כמה סיבות: תשתיות הקבע אינן מספקות, הכבישים ושכילי הגישה צרים, נוצרה צפיפות במושב מירון, החניונים אינם הולמים ועוד.

נמצא כי כבר במרס 2008, בפגישות הכנה לקראת ל"ג בעומר התשס"ח, הוצגו נתונים שאספה המשטרה בשנה קודמת. בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה, כי ליקויים רבים שהוצגו בפגישת ההכנה חזרו גם בל"ג בעומר התשס"ח, אף שצוין שיש לפעול לתיקונם.

דוח הפקת הלקחים של המשטרה מיוני 2008 על אירועי ל"ג בעומר באותה שנה מצביע על כמה ליקויים שתרמו לכשל בניהול התנועה. בדוח נאמר כי מספר כלי הרכב הפרטיים שהמשטרה התירה להכניס למעגל הפנימי²⁴ עלה על מספר מקומות החנייה, וכתוצאה מכך חסמו כלי רכב חונים את צירי התנועה. כמות מכוניות הגרר ששכרה המשטרה כדי לפנות את הצירים לא הספיקה. יצוין שהמשטרה אינה גובה מבעלי כלי הרכב שנגררו את הוצאות הגרר. כמו כן, המשטרה אישרה לאוטובוסים של חברות פרטיות שלא היה להן חניון מסודר להיכנס למעגל הפנימי, והדבר הביא לעומסי תנועה ועצירת התנועה במעגל.

המשטרה הסיקה מכך כי אין להתיר לכלי רכב להיכנס למעגל התנועה אלא רק לאפשר להם להוריד את נוסעיהם ליד התחנה לשירות ההסעה (שאטל) מנקודות האיסוף לקבר ולהפנותם לאזור שבו אינם מפריעים לתנועה. עוד קבעה המשטרה כי יש לפקח על כל מערך התנועה ולהקפיד שמספר כלי הרכב והאוטובוסים המגיעים לאזור לא יעלה על הקיבולת של השטח המיועד לכך.

המשטרה אמורה לתאם עם חברות ההסעות את יציאת האוטובוסים מהערים הגדולות - ירושלים ובני ברק - ומחניונים רחוקים²⁵ לכיוון מירון. לפי דוח המשטרה לא נעשה תיאום בעניין התנועה בין חברת אגד למפקד המבצע מטעם המשטרה, והדבר פגע בהסדרת העומס הרב על כבישי הגישה למירון.

בדוח המשטרה נאמר כי השוטרים שהוצבו במקום כדי לכוון את תנועת כלי הרכב והולכי הרגל לא שלטו במצב. המשטרה סיפקה לשוטרים טרקטורונים כדי לסייע להם במילוי תפקידיהם באירוע. בדוח צוין כי הטרקטורונים שנופקו לצורך הכוונת התנועה נמצאו לא תקינים, ועל כן לא נעשה בהם שימוש. עוד נאמר בדוח, שהתקלות אירעו כי השוטרים שלא ידעו לנהוג בטרקטורונים ניסו להשתמש בהם. המשטרה המליצה על "הכשרת שוטרים לנהיגה בטרקטורונים ורישום בהתאם".

24 לרגל אירועי ל"ג בעומר נסלל מעגל תנועה בצומת של כביש הגישה לאתר (כביש 866) וכביש כרמיאל צפת (כביש 89). המעגל משרת את התחבורה הציבורית וכלי רכב בעלי אישור כניסה לאזור. במרכז המעגל הוכשרו שטחים למסופים וחניונים של חברות ההסעה.

25 חברת אגד הקימה כמה חניונים זמניים לחניית ביניים ליד תחנות דלק במרחק של כשעה וחצי נסיעה ממירון, על מנת לאפשר לנוסעים להתרענן.

בדיקה שעשה משרד מבקר המדינה במתחם רשב"י בל"ג בעומר התשס"ח העלתה כי מבקרים שהגיעו בתחבורה ציבורית לחניונים שבמעגל התנועה נאלצו לחצות את כביש הגישה למתחם רשב"י (כביש 866, להלן - כביש הגישה). אלפי הולכי הרגל שחצו את הכביש גרמו לעיכובים ממושכים בתנועת האוטובוסים. נציגי מע"ץ - החברה הלאומית לדרכים בישראל בע"מ (להלן - מע"ץ), הסבירו למשרד מבקר המדינה כי בעבר תוכנן מעבר תת-קרקעי ליד כביש הגישה, אך הפרויקט לא יצא אל הפועל.

מדי שנה משקיעים משרד התיירות - באמצעות המרכז - וחברות ההסעות מאות אלפי ש"ח בשכירת שטחים לחניונים, בהקמת התשתית הנדרשת להפעלתם ובהכנת מעגל התנועה. המרכז הסביר בתשובתו למבקר המדינה מאוקטובר 2008 כי ביצע "בדיקת עלות-תועלת לחלופה של השכרת שטחים בתקופת ל"ג בעומר על בסיס רב שנתי, ואף הגיע לסיכומים בנדון עם מספר מושבים שבתחומם מצויים החניונים. אולם לא ניתן היה לחתום על חוזים סופיים בשל היעדר תקציב אשר היה אמור להגיע במסגרת תוכנית כוללת רב שנתית לאתר רשב"י".

לדעת משרד מבקר המדינה, הכשלים החוזרים ונשנים בהסדרת התנועה בל"ג בעומר מחייבים היערכות שונה כבר לקראת ל"ג בעומר התשס"ט (2009). על משרד התיירות, משרד התחבורה, מע"ץ והמשטרה להכין ולבצע תכנית כוללת לשיפור מערך התנועה במירון.

מבנים יבילים

בדיקת משרד מבקר המדינה במתחם רשב"י העלתה, כי סמוך לל"ג בעומר מוקמים מסביב למתחם אוהלים, ומוצבים שם מבנים יבילים²⁶ ומכולות לשימוש המבקרים בעת ההילולה (ראו תצלום 4). יש מבנים יבילים דליקים, וסכנת השרפה גדולה משום שבחלק מהמבנים או בסמוך להם עוסקים המבקרים בבישול. עוד נמצא שהרווחים בין המבנים היבילים אינם גדולים דיים לצורך גישה של שירותי הצלה בשעת חירום.

בעליהם של חלק מהמבנים היבילים והמכולות חיברו אותם לתשתית המים במקום, והוציאו מתוכם צינורות להזרמת מי ביוב לשטחים פתוחים, דבר העלול לגרום לזיהומים, לריחות רעים, להתפרצות מחלות ואף לפגיעה במי התהום. חלק מבעלי המבנים היבילים חיברו אותם גם לתשתית החשמל או שהפעילו גנראטורים המרעישים ומזהמים את האוויר. החיבורים למערכות המים והחשמל נעשו ללא היתר, ללא תשלום וללא פיקוח, וגרמו לבזבוז ולהוצאות יתר לקופה הציבורית. יצוין שכשבוועיים לאחר ל"ג בעומר עדיין נראו עשרות מבנים יבילים באזור מתחם רשב"י.

26 מבנים הניתנים להובלה ממקום למקום.

תצלום 4 - מחנה אוהלים בסמוך למתחם רשב"י

לדעת משרד מבקר המדינה, על המועצה האזורית עם הגורמים הנוגעים בדבר להסדיר לקראת ל"ג בעומר התשס"ט את הצבת המבנים היבילים כך שלכל מבנה תוקצה משבצת שטח שבה ניתן יהיה להתחבר לתשתיות הנחוצות לשהייה במקום, בדומה למקובל בשטחי קמפינג המיועדים לנופש. השהייה במקום תהיה בתשלום וכאופן שוויוני לכל המבקרים המעוניינים בכך, ותתאפשר בתנאי שיישמרו תנאי תכנון נאותים. אם לא תימצא דרך להסדיר את השהייה במקום, מן הראוי למנוע הצבת מבנים יבילים באזור מתחם רשב"י.

כוחות ההצלה

חוק הבטיחות במקומות ציבוריים, התשכ"ג-1962, קובע ששר הפנים, בהתייעצות עם שר המשטרה (כיום השר לביטחון הפנים), רשאי להתקין תקנות ובהן הוראות לאסיפות במקומות קבועים או במקומות מזדמנים, בין היתר בעניינים האלה: עזרה ראשונה; כיבוי ומניעת דליקות ועוד.

1. **שירותי הכבאות:** (א) מדי שנה לפני ל"ג בעומר עורכים איגוד ערים לשירותי כבאות גליל עליון המזרחי והגולן (להלן - שירותי הכבאות) ביקורת על סידורי הכבאות במתחם רשב"י כדי לקבוע את השינויים הנדרשים בהם לצורך קיום אירוע רב משתתפים. דוח הביקורת מועבר לגורמים השונים הפועלים במתחם, על מנת שכל אחד מהם יפעל לתיקון הליקויים בחלק המבנה הנמצא בחזקתו. בשנים האחרונות דווח למרכז שיש מקומות במבנה הקבר ובשטחים שמסביבו

שאינם עומדים בדרישות שירותי הכבאות ומסכנים את שלום הציבור, והומלץ למועצה האזורית לסגור את המקום ולא להתיר לקיים בו אירוע רב משתתפים בל"ג בעומר. לאחר ביצוע שינויים ותיקונים, ולאחר שהוקצו כבאיות על צוותיהן שיוצבו במקום, אישר שירות הכבאות לפתוח את האתר באופן זמני, אך ורק בליל ההדלקה.

באפריל 2008, לאחר ביצוע תיקונים שנדרשו בדוח סידורי הכבאות ממרס אותה שנה, כתב מפקד שירותי הכבאות כי "לאורך שנים קיימות הנחיות רבות לאתר אשר אינן מבוצעות בשלמותן ואשר מקשות עלינו את העברת אישורינו לגורמים הנוגעים בדבר. כמו כן, קיימות בעלויות רבות ולא כך נהוג להנחות קומפלקסים מורכבים אשר בהם קיימים מספר אלמנטים כגון: לינה, התקהלות, חדרי אוכל, בתי כנסת וכו'". עוד כתב מפקד שירותי הכבאות כי "אנו אומנם שמחים על כך כי האתר ביצע מספר שינויים בנושא הבטיחות אשר גרמו לנו לאשר אותו באופן זמני אך ורק בליל ההדלקה (בשנים 2006-2007) אך לא נסכים לכך השנה עד אשר לא יתוקנו אחרון הליקויים" (הדגשה במקור). יום לפני אירועי ל"ג בעומר 2008 כתב מפקד שירותי הכבאות לראש המועצה האזורית כי "ישנם אתרים בקבר הרשב"י אשר פועלים ללא אישור שירותי כבאות... ואינם תקינים" (הדגשה במקור). במכתב הצביע מפקד שירותי הכבאות על ארבעה מבנים ואוהלים של הכנסת אורחים, המסכנים את שלום הציבור, והמליץ על סגירתם עד תיקון הליקויים. מקומות אלה לא נסגרו בל"ג בעומר 2008. יוצא אפוא שמבנים ואוהלים שהוקמו לרווחת הציבור חשפו בסופו של דבר את הציבור לסכנה, והמועצה האזורית לא פעלה להודיע לציבור על הסכנות הטמונות בביקור במתחם.

במרס 2008 הודיע מפקד שירותי הכבאות למהנדס המועצה האזורית, מנחם עדי, כי חוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965, קובע שמהנדס הרשות הוא המוסמך לאכוף חוקים והנחיות בנושא מספר פתחי היציאה וגודלם. מפקד שירותי הכבאות הודיע למהנדס כי "במתחם קבר הרשב"י קיימות בעיות של רוחב פתחי מילוט עפ"י תפוסת אנשים מתחם הקבר וכן גג ההדלקה" (הדגשה במקור). עוד הודיע "על הקמת אוהלים במתחם הקבר, אשר לא אושרו על ידי שירותי כבאות וכן בית כנסת אשר נבנה ללא היתר בסמוך לגג ההדלקה" (הדגשה במקור). הביקורת העלתה כי מהנדס המועצה האזורית לא פעל למציאת פתרונות לבעיות שעליהן התריע מפקד שירותי הכבאות.

מתשובת מפקד שירותי הכבאות מיוני 2008 לשאלות של משרד מבקר המדינה עולה שההקדש הספרדי פעל לתיקון חלק מהליקויים, ואילו יתר הגופים הפועלים במתחם לא הגיבו כלל לפנייתו. עוד מתברר שההקדש הספרדי ביקש לדחות תיקון אחד הליקויים (התקנת מפוחים להוצאת עשן) עקב שיפוץ המבנה, והדבר אושר לו באופן זמני עד אירועי ל"ג בעומר 2009. בפועל ניתן אישור לקיום האירוע אף שלא תוקנו כל הליקויים. לדברי שירותי הכבאות, ההנחיות הניתנות לתיקון סידורי הכבאות במקום אינן משתנות משנה לשנה, ולכן יש די זמן לתקן את הליקויים, והדבר תלוי ברצון ובתקציבים.

(ב) אחד הנושאים החשובים ששירותי הכבאות בודקים כדי לקבוע את סידורי הכבאות המיטביים הוא רמת הדליקות של המבנה ושל הציוד והחומרים המצויים בו ובסביבתו. תוצרי הברדיקה הם דוח דליקות או העתקי תעודות עמידות אש, שמלווים את התנאים להיתר בנייה ומשמשים לפיקוח לצורך אישור אכלוס. לשירותי הכבאות אין דוח דליקות הנוגע לכל המבנה. שירותי הכבאות נתנו לגורמים באתר הנחיות בנושא עמידות אש רק לגבי חלקים במבנה (בית כנסת "אטדגי"²⁷, קירוי שטחים המשמשים ארגוני "הכנסת אורחים" ויריעות הצללה).

27 בית כנסת שנבנה על גג מבנה רשב"י בלי היתר בנייה.

לדעת משרד מבקר המדינה, כדי להקטין את הסיכון להתלקחות מהירה של המבנה, על מנהלי מתחם רשב"י לפעול לתיקון הליקויים בסידורי הבטיחות בכל חלקי המבנה. בכך תימנע סכנה לציבור, ושירותי הכבאות יוכלו לאשר באופן קבוע לקיים בו אירועים רבי משתתפים.

2. מגן דוד אדום (מד"א): בדיונים המוקדמים לקראת ל"ג בעומר מכין מד"א תכנית היערכות על פי מספר המבקרים הצפוי ומספר הימים שהם צפויים לשהות במקום.

לקראת אירועי ל"ג בעומר מזמין המרכז את מד"א לספק שירותי עזרה ראשונה במתחם רשב"י. תקנות הבטיחות במקומות ציבוריים (אסיפות), התשמ"ט-1989, חלות על אסיפות שמספר המשתתפים המשוער בהן הוא 200 או יותר. במהלך השנה מתקיימים במתחם רשב"י אירועים נוספים שמספר המשתתפים בהם מחייב על פי התקנות להציב במקום צוותים רפואיים²⁸. לדברי נציגי מד"א, שום גורם אינו מזמין את שירותיו של מד"א לאירועים אלה. יוצא אפוא שמתקיימים במתחם אירועים רבי משתתפים שיש בהם סיכון גבוה, בלא שיש בו צוותים רפואיים זמינים. אם יידרש טיפול רפואי דחוף יהיה צורך להזעיק צוותים רפואיים ממקומות מרוחקים (צפת), דבר שיעכב את מתן הטיפול בזמן יקר (כ-15 דקות) ויגדיל את הסכנה לשלום הציבור.

3. דרכי גישה לכוחות הצלה: (א) בימים כתיקונם עוברת הדרך המרכזית למתחם רשב"י בתוך מושב מירון, ברחוב דו-סטרי שנסלל מהכניסה למושב מירון (מכביש 866), עולה במעלה ההר ומתפצל לשני רחובות חד-סטריים המוליכים אל מתחם רשב"י. בשולי הרחובות נבנו מדרכות להולכי הרגל. בעת אירועי ל"ג בעומר נסגרת דרך הגישה הזו לתנועת כלי רכב והיא משרתת הולכי רגל בלבד. כניסת רכבי שירות (כוחות הביטחון, הצלה, כבאות וכד') וכלי רכב בעלי אישור²⁹ למתחם רשב"י מנותבת לכביש צר המוביל לאתר מכיוון כביש כפר שמאי - מירון, דרך המושב מירון (להלן - דרך בורמה א'). זוהי דרך צרה, ולכן לא ניתן לנסוע בה בו-זמנית בשני הכיוונים. לפיכך נקבע שייסעו בה לסירוגין בכל כיוון. במקרים חריגים משמשת כמסלול מילוט דרך חקלאית לא סלולה (להלן - דרך בורמה ב').

מד"א ערוך לתרחישים שונים ובהם אירוע רב נפגעים המחייב דרכי גישה ומילוט מהמקום. בשנת 2008 התמקם מד"א בשטח הסמוך למתחם רשב"י וליד דרך בורמה א' (בחצר ישיבת "בני עקיבא"). נציגי מד"א מסרו למשרד מבקר המדינה שדרך בורמה ב', המיועדת ליציאה ממתחם רשב"י במצבי חירום כאשר דרך בורמה א' משמשת את רכבי הצלה הנכנסים לאתר, אינה מתאימה למעבר אמבולנס המסיע פצוע פגוע גב. ביוני 2008 כתב מפקד שירותי הכבאות למשרד מבקר המדינה כי "כלקח ממירון 2008 בשל התנועה הרבה מצב הגישה למתחם רשב"י במקרה של מצב חירום הייתה בחלק מהזמן פקוקה". מכאן שהדרכים שנועדו לשמש את כל רכבי החירום - משטרה, כיבוי אש ומד"א - לא ייתנו בשעת חירום מענה הולם לפינוי מספר רב של נפגעים. שיפור דרכי הגישה למתחם רשב"י במצבי חירום חשוב לא רק ל"ג בעומר אלא גם לעשרות האירועים האחרים המתקיימים במשך השנה, ובהם שוהים במתחם אלפי מבקרים.

28 אירוע 1 באדר, שאליו מגיעים כ-40,000 איש. בראשי חדשים, חול המועד ואירועים נוספים מגיעים אלפי מבקרים.

29 ב-2007 הונפקו כ-2,000 אישורים לתושבי המקום, ולאורחיהם ולמבקרים שכניסתם אושרה על פי קריטריונים שקבעה ועדה.

(ב) בכל ימות השנה (ולא רק בל"ג בעומר) חונים כלי רכב ואוטובוסים סמוך לכניסה למתחם רשב"י, בשטח המיועד גם למעבר הולכי רגל. כאמור, משני צדי הרחוב המוביל למתחם רשב"י פועלים רוכלים, והתקהלות המבקרים סביב הדוכנים גורמת לחסימת הכביש למעבר אוטובוסים. באירועים רבי משתתפים עלולים להיווצר עומסי תנועה שלא יאפשרו מעבר מהיר של רכבי ההצלה, וגם יסכנו את הולכי הרגל.

משרד מבקר המדינה מעיר כי על גורמי התכנון והביצוע - בכללם המועצה האזורית, מע"ץ, רשות הטבע והגנים³⁰, מינהל מקרקעי ישראל, מושב מירון, משרד התיירות, וכוחות הביטחון וההצלה - להכין בדחופות תכנית לשיפור דרכי הגישה למתחם רשב"י וממנו בשעת חירום. יש להקצות דרכי גישה מתאימות לרכבי חירום גם בין המבנים היבילים, כדי לאפשר כניסת כוחות הצלה ופינוי נפגעים במהירות בעת הצורך. מדובר בסוגיות הנוגעות לחיי אדם, ולכן יש להמשיך בפיתוח התשתיות באזור המתחם, להכין חנייה מסודרת קבועה לכלי רכב ולאוטובוסים, ולמנוע חנייה שלהם סמוך לכניסה למתחם.

(ג) לקראת אירועי ל"ג בעומר סוגרת המשטרה את דרכי הגישה למושב מירון לתנועת כלי רכב, בכללם כלי הרכב של תושבי המושב ואורחיהם. תושבי מושב מירון טוענים שכניסתם של מבקרים רבים בל"ג בעומר לתחום המושב ולדרכים המוליכות למתחם רשב"י גורמת נזק לתשתיות המושב. לכן מגיש המושב למרכז, מדי שנה לאחר ל"ג בעומר, דרישת תשלום של כ- 50,000 ש"ח, והמרכז משלם אותה. לדברי המרכז, במאי 2008 דרש ממנו המושב כ-600,000 ש"ח עבור תיקון נזק לתשתיות ושיפור התשתיות והשירות במתחם בל"ג בעומר באותה השנה, ולכיסוי הוצאות נוספות. במועד סיום הביקורת טרם סיים המרכז את הדיונים בדרישה. בשנת 2008 הגיש המושב כתב תביעה³¹ נגד המרכז, המשטרה, מינהל מקרקעי ישראל והמועצה האזורית, ובו ביקש מבית המשפט לדרוש מהנתבעים שלא ישתמשו במקרקעין שברשות המושב, כולל לצורכי חנייה, ושלא ימנעו מתושבי המושב להשתמש במקרקעין אלה בל"ג בעומר. במאי השנה הגיעו הצדדים להסכמה ולפיה יותר בתוך המושב מעבר לרכבי רשות הביטחון וכוחות ההצלה, וכן למספר מוגבל של כלי רכב פרטיים בעלי אישור מהמשטרה. כמו כן נקבעו הסדרי תנועה לתושבי מושב מירון ולאורחיהם. יש לציין שהחלטת בית המשפט נגעה רק לשנת 2008.

בתשובתו למשרד מבקר המדינה מנובמבר 2008 העלה ועד תושבי מושב מירון טענות בדבר הדרך שבה ניהל המרכז את אירועי ל"ג בעומר התשס"ח ופירט את הנזקים שנגרמו לתושבי מירון מהיעדר תחזוקה נאותה של המתחם, ומהסדרי תנועה לקויים ונזקים שגרמו עולי הרגל. לדברי הוועד, המושב לא הגיש למרכז דרישת תשלום, אך בכוונתו להגיש תביעה נגד המדינה על נזקים בהיקף של כמיליון ש"ח. בתשובת המועצה האזורית מנובמבר 2008 למשרד מבקר המדינה נאמר, כי "הפתרון היחידי יכול להינתן בתוכנית אב למושב מירון לצרכי תחבורה שאינה דרך הישוב מירון, אשר תפתור דרכי גישה ובטיחות".

30 ליד מתחם הקבר יש שמורת טבע שדרכה עוברת דרך המילוט בשעת חירום.

31 ת.א. 08-05-1464 בבית המשפט השלום בנצרת.

לדעת משרד מבקר המדינה, על המועצה האזורית, מושב מירון, המשטרה והמרכז להגיע להסכמות רב-שנתיות באשר לשימוש במקרקעין באירועי ל"ג בעומר, להסדרת דרכי תנועה לרכבי הצלה, למתן מעבר חופשי לתושבי מושב מירון ולאורחיהם ולאישור מעבר למתחם רשב"י על פי קריטריונים. פעולות אלו אמורות למנוע התדיינות מחודשת בנושאים אלו מדי שנה, ולאפשר לאנשים בעלי צרכים מיוחדים להגיע למתחם רשב"י.

תנאי תברואה

1. ש ח י ט ה: קיים מנהג בחלק מקהילות ישראל לשחוט בהמה ולאכול את בשרה בקרבת הקבר, כזכר לאכילת הקרבנות בבית המקדש. בשנים האחרונות פעלה משטרה בחלקה הסמוכה למתחם רשב"י, והיא פונתה לפני ל"ג בעומר התשס"ח בעלות של כ-427,000 ש"ח. במקומה הציב המרכז רמפת שחיטה בסמוך לבית העלמין של מושב מירון (מאות מטרים ממתחם רשב"י), בעלות של כ-154,000 ש"ח.

לדברי המפקח הנפתי להנדסת הסביבה במשרד הבריאות (להלן - המפקח של משרד הבריאות) והמפקח מטעם מינהלת הכינרת,³² המשטח נבנה ללא בדיקה של היבטים היגייניים עם משרד הבריאות או עם מינהלת הכינרת, וללא תיאום עם מושב מירון באשר למקום הצבתו. הביקורת העלתה כי, באזור מתחם רשב"י לא נראו שלטים המכוונים את המעוניינים בשחיטה למקום שבו הוצבה הרמפה. לטענת יו"ר המועצה הדתית מרום הגליל, האחראית לשחיטה במקום, אין צורך בשלטים, כי המבקרים המעוניינים בכך יודעים כיצד למצוא את מקום השחיטה. עוד העלתה הביקורת שכשבוועיים לאחר ל"ג בעומר עדיין ניצבה הרמפה, העשויה נירוסטה יקרה, במקומה ללא שמירה, חשופה לפגעי הטבע ולגונבי מתכות. לדברי יו"ר המועצה הדתית, שהרמפה באחריותה, הרמפה עמידה בפני פגעי הטבע, והמועצה הדתית פועלת לבניית גדר שתמנע את הגישה אליה.

עוד העלתה הביקורת, שבשטח מרוחק ממתחם רשב"י בוצעה שחיטה של כבשים ועזים ללא פיקוח של וטרינר ("שחיטה שחורה"), משרד הבריאות והמועצה האזורית לא עשו די כדי למנוע זאת. לדברי המפקח של משרד הבריאות, המועצה האזורית לא דיווחה למשרד הבריאות על שחיטה באתר, והוא לא התבקש לבדוק זאת. וטרינר המועצה האזורית הסביר ביולי 2008 למשרד מבקר המדינה שביומיים שקדמו לל"ג בעומר שהו נציגיו באזור מתחם רשב"י עד השעה 15:00 ולא ראו מקרים של "שחיטה שחורה". התופעה של "שחיטה שחורה" באזור מוכרת לו, וככל הנראה היא נעשית לפנות ערב לאחר שנציגיו עוזבים את המקום.

במקום הסמוך לקבר רשב"י נבדקו אברים פנימיים של הבהמות שנשחטו, לצורכי הדרכה ולהכשרת הבשר.³³ צוות של שוחטים טיפל בבשר מתחת לכיפת השמים, על גבי שולחנות מתקפלים וקרטונים, בסמוך לכביש עפר שבו נסעו מכוניות וצעדו מבקרים רבים, זאת בניגוד להנחיות משרד הבריאות לטיפול במזון מן החי (ראו תצלום 5).

32 "רשות ניקוז ונחלים כנרת - מינהלת הכנרת" היא ארגון ממלכתי המטפל, בין היתר, במניעת זיהום באגן ההיקוות של הכינרת.

33 במקום ניתנה הדרכה לשוחטים כיצד לנקר את הבשר.

תצלום 5 - טיפול בבשר בניגוד לתקנות של משרד הבריאות

2. מכירת מזון: באפריל 2008 כתב המפקח הנפתי של משרד הבריאות מכתב למנהל מחוז הצפון במרכז, ובו ביקש להקפיד שכל המעוניין לפתוח בשטח שמסביב למתחם רשבי עסק בתחום המזון יגיש בקשה לרישיון עסק למחלקה לרישוי עסקים במועצה האזורית מרום הגליל. הוא ציין כי רק לאחר ביקורת ואישור של משרד הבריאות וגורמים אחרים יוכלו בעלי העסקים לנהל את עסקיהם במקום. המפקח הוסיף שאין לאפשר מכירת מזון מן החי (בשר, עופות ודגים) בכל צורה שהיא, ויש למנוע ניהול עסקים שלא קיבלו רישיון עסק כחוק. העתק מהמכתב נשלח למחלקה לרישוי עסקים במועצה האזורית. נמצא שבאחד הדוכנים נמכרו נקניקיות אף על פי שהמפקח הורה לא למכור מזון מן החי.

הביקורת העלתה שבעלי עסק לחלוקת מזון ("הכנסת אורחים") שפנו למחלקת הרישוי במועצה האזורית, לא נדרשו על ידה לקבל אישור ממשרד הבריאות כתנאי לקבלת הרישיון. כתוצאה מכך לא נבדקו תנאי התברואה במקום ותנאי החזקת המזון קודם חלוקתו לאנשים.

3. ניקיון ופינוי פסולת: המרכז אחראי לסדרי הניקיון באירועי ל"ג בעומר. בדיקת מבקר המדינה העלתה כי בדרכי הגישה לקבר ובמתחם רשבי לא הוצבו מכלים לאיסוף אשפה, ובמהלך האירוע לא בוצעו פעולות ניקיון. כתוצאה מכך היו הדרכים המוליכות למתחם רשבי מלאות לכלוך ואשפה. רק לאחר תום האירוע נעשו פעולות ניקיון ופונתה האשפה שהצטברה. לכן הוחלט לנקות את הפסולת לאחר ההילולה. בתשובתו למשרד מבקר המדינה מאוקטובר 2008 הוסיף המרכז כי "משיקולי בטחון התנגדה המשטרה להצבת פחים קטנים לאורך דרכי המעבר לאתר וממנו כדי [ש]הללו לא יישמשו לפיתיון להנחת מטענים ח"ו, יחד עם זאת במהלך האירוע

מצב קבר רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) במירון וההיערכות ל"ג בעומר

עולה פעמיים ביום משאית לפינוי אשפה". בתשובת המועצה האזורית מנובמבר 2008 נאמר כי "המשאבים שעומדים לרשות, בקושי מספיקים לטיפול שוטף בה, כאשר טיפול בפינוי פסולת באתר אינו דבר של מה בכך, שהינו בכמויות עצומות, בכל יום בשנה, ובמיוחד באירועים שמתקיימים".

לדעת משרד מבקר המדינה, גישה זו גורמת לאנשים להקל ראש בחשיבות השמירה על ניקיון האתר, פוגעת בכבוד האתר ומייצרת מפגעים תברואתיים וסיכונים בריאותיים. על המועצה האזורית והמרכז לבחון פתרונות לפינוי אשפה ממתחם רשב"י ומסביבתו תוך כדי אירועי ל"ג בעומר, כדי למנוע מפגעים, לכלוך ופגיעה חמורה בתיירות במקום.

מתחם רשב"י הוא האתר הדתי והלאומי השני בהיקף מספר המבקרים היהודיים. בטיפול במתחם קיים כשל מערכתי. גורמים רבים מעורבים בניהולו במשך השנה כולה ובאירועים מיוחדים והמוניים, ששיאם בהילולת ל"ג בעומר, בה משתתפים מאות אלפי מבקרים. המחלוקת בין גורמים אלה נמשכות שנים ויוצרות מצב של שיתוק.

לדעת משרד מבקר המדינה דרך פעולתה של הממשלה על זרועותיה בנוגע למתחם קבר רשב"י אינה יכולה להישאר בעינה. לא זו בלבד שהיא גורמת לפגיעה באתר, שחשיבותו הלאומית והדתית ליהודים רבה מאוד, היא גם מסכנת את מאות אלפי המבקרים בו ופוגעת באופן חמור בסביבה. על משרד התיירות, משרד המדע, התרבות והספורט, משרדי המשפטים והבריאות, המועצה האזורית מרום הגליל, המרכז הארצי לפיתוח המקומות הקדושים, הממונה על המקומות הקדושים, מע"ץ והמשטרה לשתף פעולה ולנקוט את כל הצעדים הנדרשים כדי לשנות את המצב באתר. בנוסף, נדרשת בחינה מקיפה ומהירה של האפשרות למסור את הניהול והתחזוקה של המתחם ושל השטחים מסביבו לידי גורם מרכזי אחד - מטעם המדינה או גורם אחר בפיקוחה.